

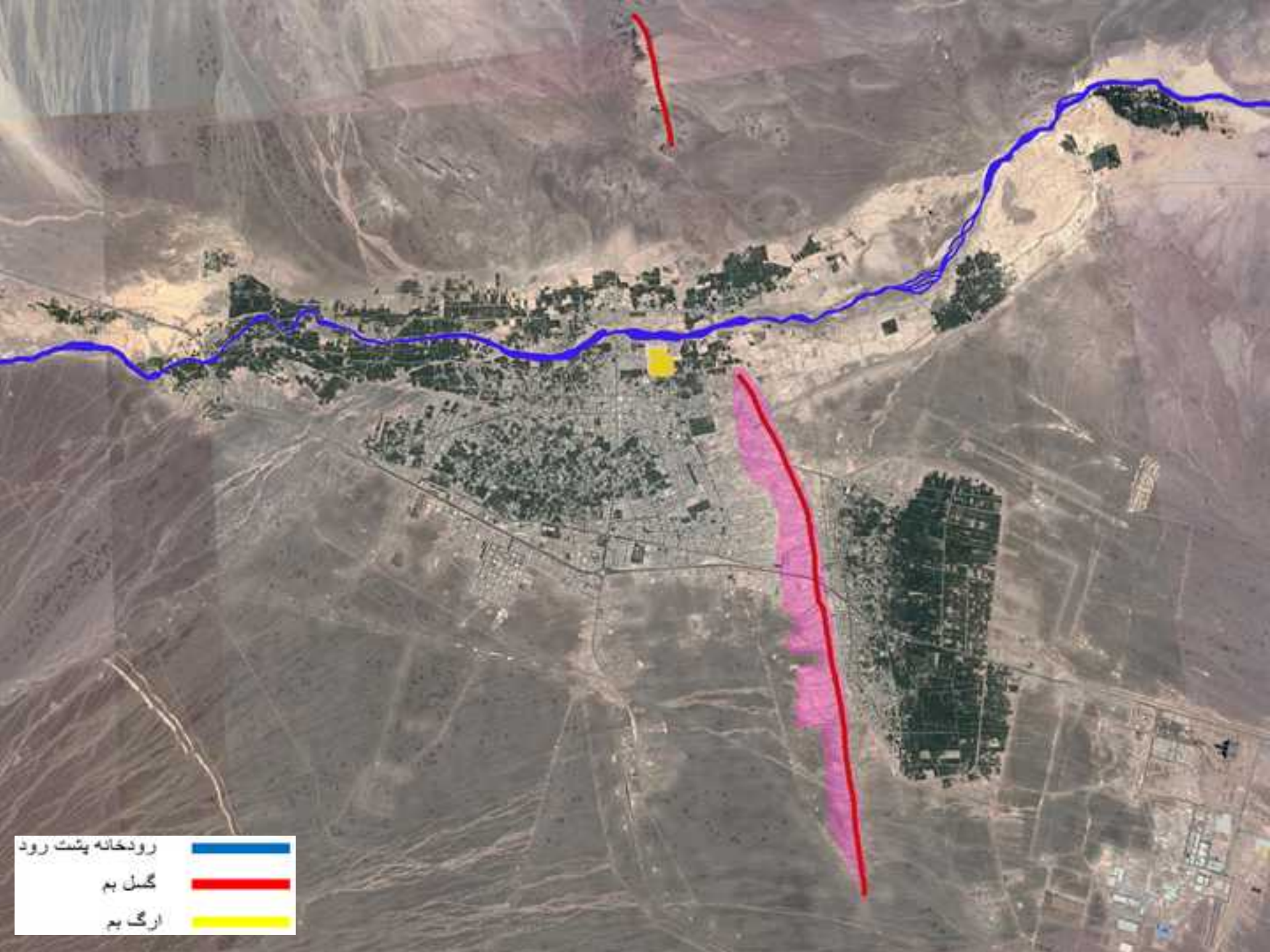
بررسی پیامدها و دستاوردهای زلزله در میراث جهانی بم و منظر فرهنگی آن

محسن قاسمی

عضو هیات علمی دانشگاه و مدیر پایگاه میراث جهانی بم و منظر فرهنگی آن

تمدن منطقه بم و دارستان در حاشیه رودخانه پشت رود بم شکل گرفته است. رودخانه ای که از ارتفاعات هزار راین سرچشمه گرفته و تا شهر بم به نام تهرود شناخته میشود و پس از گذر از بم به پشت رود تغییر نام میدهد و سپس با گذر از آبادی های مختلف از دارستان گذر کرده و سپس به دشت لوت می ریزد.

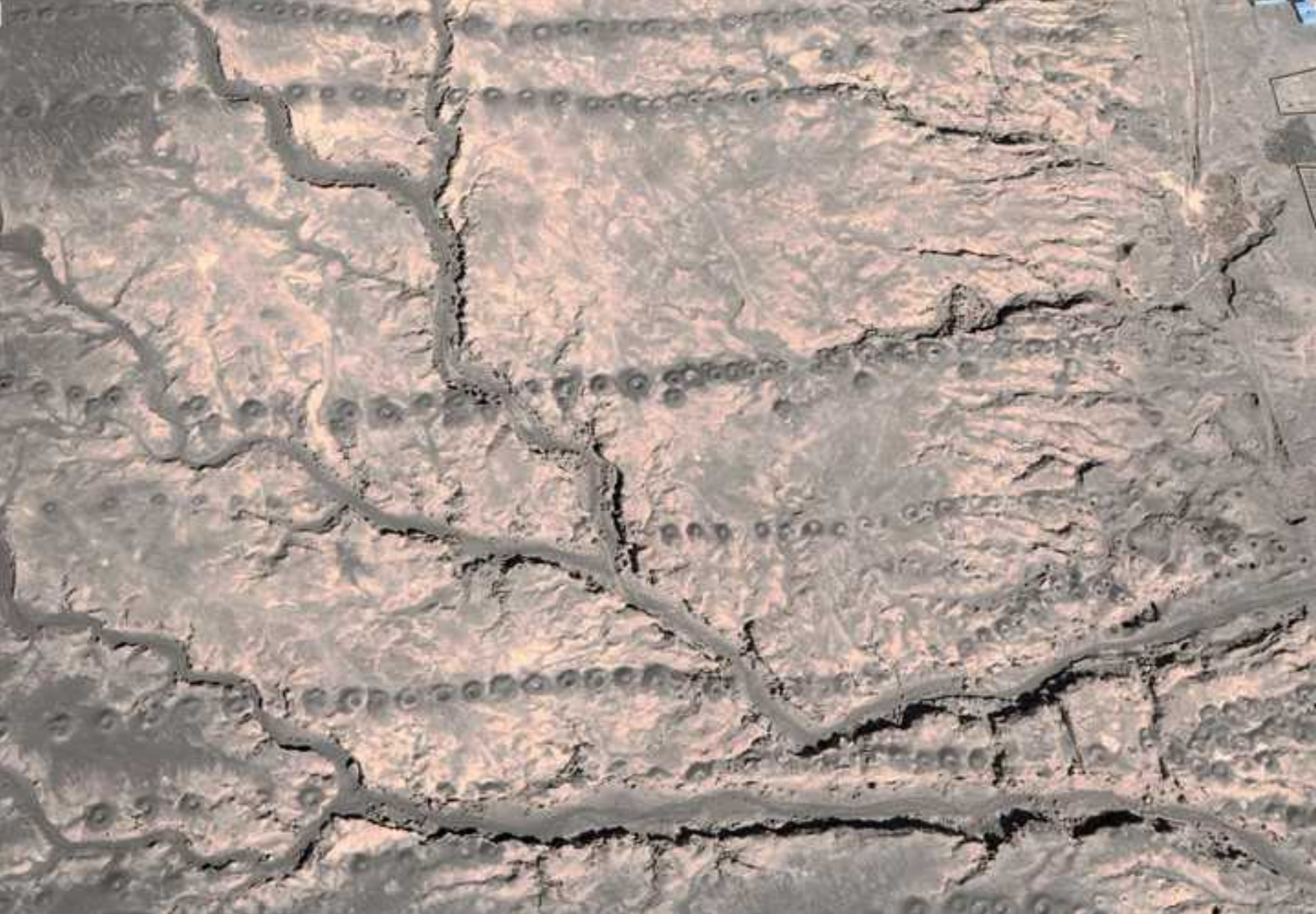

رودخانه پشت رود	
گسل بم	
ارگ بم	

حیات شهر بروات به وجود قناتهای گسل (بم-بروات) وابسته است

سیر تکامل شکلی قنات در محدوده گسل بم - بروات

شهر بم یکی از مهمترین شهرهای تاریخی در جنوب شرق ایران است. پنجم دی ماه ۱۳۸۲ (۲۶ دسامبر ۲۰۰۳) زلزله ای به بزرگی ۵/۶ ریشتر که مرکز آن نزدیک شهر بم بود، قربانیان بی شمار و ویرانی زیادی در شهر بم و پیرامون آن به بار آورد. محور تاریخی این شهر مجموعه ای بزرگ و خشتی است که با نام ارگ بم شناخته می شود. ارگ بم به همراه بسیاری دیگر از آثار بجای مانده از اعصار گذشته به شدت تخریب گردید. این ساختارهای تاریخی، در کنار نخلستان ها و قناتها و دیگر آثار فرهنگی، سیمای یکی از معدود و در عین حال مهمترین شهرهای سنتی و تاریخی ایران را به نمایش گذاشته است.

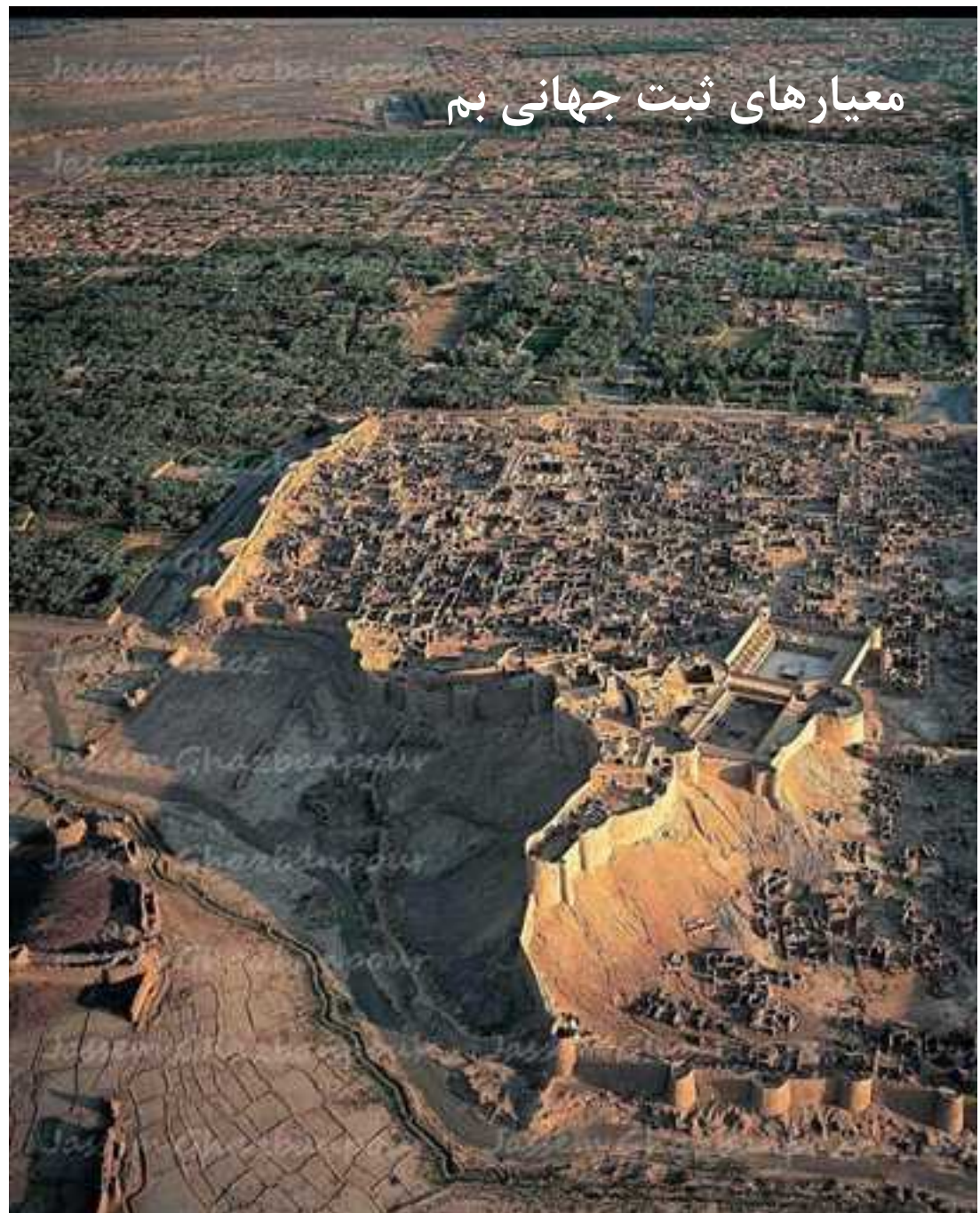
معیارهای ثبت جهانی بزم

معیار دوم: بزم در محل تلاقی راههای مهم بازرگانی در ضلع جنوبی فلات مرتفع ایران ساخته شده است و نمونه ای برجسته از تعاملات تأثیرات گوناگون است.

معیار سوم: بزم و آثار مرتبط با آن نماینده منظر فرهنگی و شاهد استثنایی گسترش یک سکونتگاه بازرگانی در دل محیط کویری منطقه آسیای مرکزی مسوب می شود.

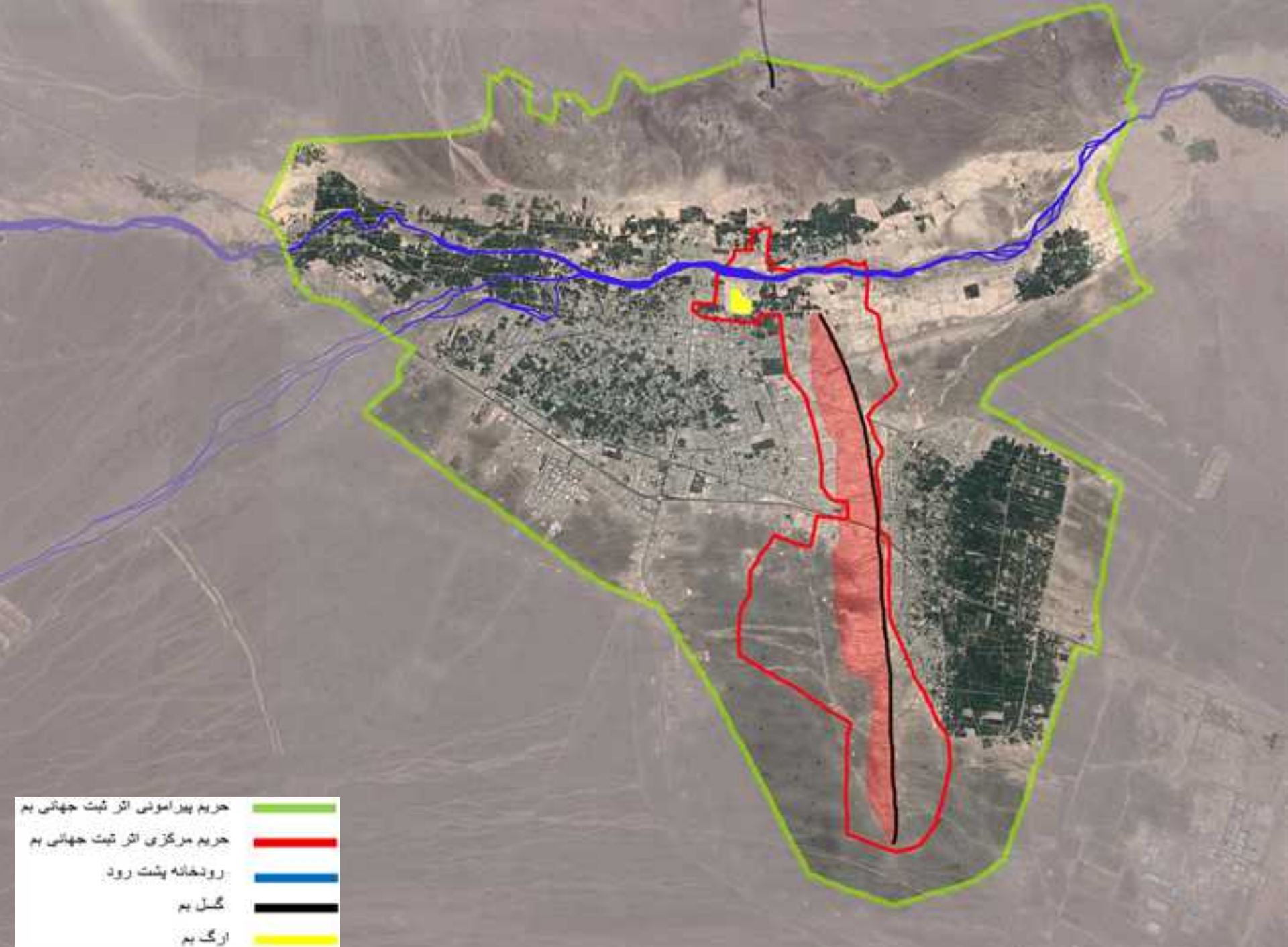
معیار چهارم: بزم نمونه ای برجسته از آبادیهای قلعه ای در منطقه آسیای مرکزی است که در ساخت آن از چینه و خشت بهره گرفته شده است.

معیار پنجم: منظر فرهنگی بزم نماد بارز تعامل انسان و طبیعت در محیطی کویری با بهره گیری از قنات است. اساس این نظام آبرسانی بر مبنای نظام اجتماعی منظمی است که در آن فعالیتها و مسئولیتها به دقت تعیین و تا امروز نیز با همان جدیت حفظ شده و تا به امروز ادامه یافته است؛ اما، تغییرات بازگشت ناپذیر آن را آسیب پذیر کرده است.

بستر طبیعی و طبیعت مصنوع بهم (نخلستان و قنات)

- حريم پيراموني اثر ثبت جهاني بم
- حريم مركزي اثر ثبت جهاني بم
- رودخانه پشت رود
- گل بم
- ازگ بم

فواید ثبت جهانی بم و منظر فرهنگی آن

۱- دستاوردهای معنوی:

- ✓ تعلق یافتن به جامعه جهانی (به عنوان میراث مشترک تمام مردم جهان)
- ✓ حمایت های جامعه بین الملل در برابر مخاطرات طبیعی و انسانی از اثر ثبت جهانی بم

۲- دستاوردهای علمی:

- ✓ ارتقا دانش تخصصی بواسطه ارتباط با مراکز علمی دنیا (تربیت نیروی انسانی واجد صلاحیت علمی)
- ✓ کشف محوطه های باستانی در منظر فرهنگی بم (محوطه بیدران، محوطه گسل، تل آتشی و ...)
- ✓ تغییر تاریخ سکونت و تمدن بم
- ✓ تغییر تاریخ شکل گیری ساختارهای کالبدی و معماری ارگ بم
- ✓ تبدیل شدن ارگ بم به بزرگترین کارگاه پژوهشی خشت و سازه های گلی کشور و حتی دنیا

۳- دستاوردهای کالبدی در منظر فرهنگی:

- ✓ حفظ میراث طبیعی و مصنوع اثر ثبت جهانی بم
- ✓ تعیین ضوابط و تاکید بر حفظ باغات
- ✓ تعیین ضوابط و تاکید بر حفظ قناتها
- ✓ تعیین ضوابط برای حفظ خط آسمان (سیما و منظر شهر بم)

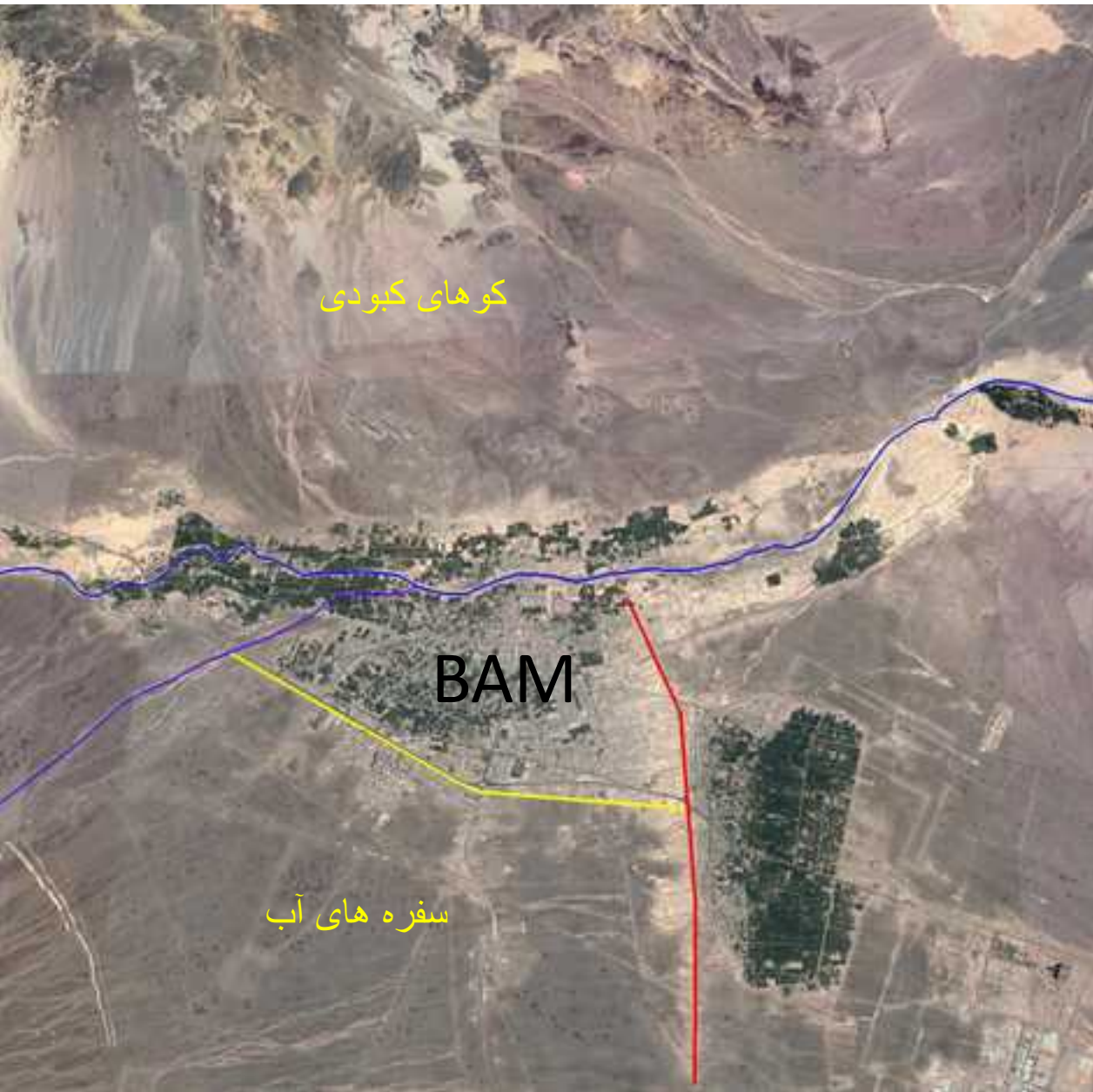
فواید ثبت جهانی بم و منظر فرهنگی آن

د- دستاوردهای اقتصادی:

- ✓ جذب کمکهای بین المللی برای حفاظت، مرمت و بازسازی میراث فرهنگی منطقه
- ✓ دستیابی و اتصال به صندوق میراث جهانی
- ✓ ایجاد اشتغال چند صد نفر در قالب ایجاد پایگاه پژوهشی میراث جهانی بم
- ✓ قرارگیری در کانون توجه جامعه جهانی به عنوان یکی از مقاصد مهم گردشگری دنیا (محقق نشده)

ردیف	نام کشور	میزان کمک	عامل هزینه کننده
1	دولت ایتالیا	\$ 400.000	در اختیار بانک جهانی
2	دولت ایتالیا	\$ 500.000	در اختیار یونسکو پاریس
3	دولت ایتالیا	\$ 400.000	در اختیار وزارت میراث فرهنگی ایتالیا
4	دولت ژاپن	\$ 500.000	در اختیار دفتر منطقه ای یونسکو در تهران
5	دولت ژاپن	\$ 1.300.000	در اختیار موسسه جایکا
6	دولت فرانسه	\$ 60.000	در اختیار دکتر شهریار عدل
7	سازمان یونسکو	\$ 25.000	در اختیار کمیسیون ملی یونسکو
8	شاهزاده کلاوس (هلندی)	\$ 8.000	در اختیار سازمان میراث فرهنگی و گردشگری

مسائل و چالشهای پیش رو در اثر ثبت جهانی بم:

- ☐ جهت توسعه کالبدی شهر بم ؟
- ☐ توسعه برون زا یا توسعه درون زا ؟
- ☐ افزایش جمعیت و نیاز به مسکن ؟
- ☐ تخریب و تفکیک و تغییر کاربری باغات ؟
- ☐ پدیده حاشیه نشینی و تجاوز به حریم مرکزی اثر ثبت جهانی ؟

نمونه ای از باغات خشک شده و در حال خشکیدگی

• چالش های کنونی
در خصوص حفظ باغات و
اراضی کشاورزی

• تفکیک اراضی باغی و
کشاورزی

• تغییر کاربری اراضی باغی و
کشاورزی

• باغات بایر و در حال
خشکیدگی

پدیده حاشیه نشینی و تجاوز به
حریم مرکزی اثر ثبت جهانی

□ طرح جامع مدیریت منظر فرهنگی بم چه پاسخی برای حل مسائل فوق داده است؟

اول. تصویب طرح جامع مدیریت بم و منظر فرهنگی آن توسط شورای عالی معماری و شهرسازی
دوم. تشکیل کارگروهی برای مدیریت منطقه ای بم و منظر فرهنگی آن
سوم. تأسیس اداره طرح و مدیریت بم و منظر فرهنگی آن
چهارم. ایجاد رابطه با شورای معماری و شهرسازی بم

۱. تهیه چارچوب نهادی و قانونی برای مدیریت جامع بم و منظر فرهنگی آن
۲. مدیریت منطقه ای بم و منظر فرهنگی آن
۳. پژوهش‌های باستان شناسی و آثار
۴. نظارت بر توسعه شهری در بم و منظر فرهنگی آن
۵. پاسداری و احیا میراث مصنوع
۶. پاسداری از میراث فرهنگی ناملموس
۷. مدیریت محیط زیست بم و منظر فرهنگی آن
۸. مدیریت گردشگری بم و منظر فرهنگی آن
۹. آمادگی در برابر خطر و کاهش سوانح

سیاستهای مدیریت پایگاه میراث جهانی بم و منظر فرهنگی آن

مطالعات، پژوهشهای باستانشناسی، تهیه طرح های جامع
مدیریتی، مرمتی و آوار برداری ارگ تاریخی بم

مدیریت در دهه 80

مرمت و بازسازی و ساماندهی

مدیریت در دهه 90

عملکرد پایگاه میراث جهانی بم در دوره پنجم مدیریت (دی ماه ۱۳۹۸ - دی ماه ۱۴۰۰)

1. ماموریت اصلی : مرمت ، بازسازی و احیا
2. ایجاد زیر ساختهای گردشگری
3. مطالعات باستانشناسی، تهیه طرح های مرمت ، احیا و طرح های گردشگری

1. ماموریت اصلی : مرمت ، بازسازی و احیا

- مرمت ، بازسازی و احیا خانه سیستانی اردیبهشت ۹۹ - دی ماه ۱۴۰۰
- مرمت و بازسازی برج دیدبانی عمارت کلاه فرنگی بهمن ۹۸ - مهر ۱۴۰۰
- مرمت و بازسازی برج فرمانده قشون اردیبهشت ۹۹ - آبان ۱۴۰۰
- مرمت و بازسازی عمارت دروازه دوم اردیبهشت ۹۹ - آبان ۱۴۰۰
- مرمت و بازسازی یخدان ارگ بم دی ۹۸ - ادامه دارد
- مرمت و بازسازی اصطبل حکومتی آبان ۹۹ - ادامه دارد
- مرمت و بازسازی برج جنوبشرقی اصطبل مهر ۱۴۰۰ - ادامه دارد
- مرمت و بازسازی خانه میر اکبر خرداد ۹۹ - ادامه دارد
- مرمت و بازسازی امامزاده سید عبدالله (در حریم منظر فرهنگی) اردیبهشت ۱۴۰۰ - ادامه دارد
- مرمت و حفاظت ادواری ادامه دارد
- آزاد سازی و ساماندهی محوطه پیرامون ارگ تاریخی بم مهر ۹۹ - فروردین ۱۴۰۰
- ایجاد کمپ اقامتی برای پژوهشگران مهر ۹۹ - تیر ۱۴۰۰
- ساماندهی و ایجاد فضای مستقل انبار و واحد نقلیه مهر ۹۹ - ادامه دارد

۲- ایجاد زیر ساختهای گردشگری

- حفاظت الکترونیک و پایش تصویری ارگ و محوطه پیرامونی
- مطالعه و اجرای فاز اول نورپردازی (در دست انجام)
- طراحی و اجرای فاز اول محوطه پیرامون ارگ
- ایجاد موزه مشارکتی با همکاری شهرداری بم
- تهیه طرح بزرگ گردشگری باغات پیرامون ارگ تاریخی بم

۳- مطالعات باستانشناسی، تهیه طرح های مرمت ، احیا و طرح های گردشگری

- مطالعه باستانشناسی حاکم نشین و برج دیدبانی (فاز اول)
- مطالعه، آوار برداری فضای موسوم به زندان ارگ بم
- مطالعه، مستند نگاری و آوار برداری زورخانه ارگ بم
- ادامه مطالعات باستانشناختی محوطه تل آتشی دارستان
- تهیه ۲۰ پرونده ثبت ملی اثر شاخص در منظر فرهنگی بم
- تهیه طرح داخلی موزه تاریخ و باستانشناسی بم
- تهیه طرح های مرمتی (برج کلاه فرنگی، عمارت دروازه دوم، خانه میر اکبر، اصطبل، برج جنوبشرقی اصطبل و...)
- راه اندازی واحد آموزش و پژوهش در پایگاه میراث جهانی بم

مرمت و بازسازی برج دیدبانی (کلاه فرنگی)

بقایای برج دیدبانی (کلاه فرنگی) فروردین ۱۳۹۹

برج دیدبانی (کلاه فرنگی) فروردین ۱۴۰۰

مرمت و بازسازی برج فرمانده قشون

مرمت و بازسازی عمارت دروازه دوم

مرمت و بازسازی عمارت دروازه دوم

مرمت و بازسازی خانه سیستانی (حیاط دوم)

مرمت و بازسازی یخدان ارگ بم

مرمت و بازسازی اصطبل حکومتی

ساماندهی کمپ اقامتی و انبار
تجهیزات و واحد نقلیه

فروردین ۱۳۸۳

فروردین ۱۴۰۰

ارگ تاریخی بم

آبان ۱۴۰۰

ارگ تاریخی بم

فروردین ۱۴۰۰

فروردین ۱۳۸۳

ارگ تاریخی بم قبل از
زلزله ۱۳۸۲

ارگ تاریخی بم بعد از
بازسازی - دی ۱۴۰۰

ارگ تاریخی بم
دی ۱۴۰۰

